Ἡ Ἐπιστολὴ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου & ἡ Ἀναθεώρησις τῆς Ἀπολογίας τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου

Categories : ΒΙΒΛΙΑ

Date : 14 Ιουλίου, 2019

Ἕνας ἄγνωστος κολλυβαδικὸς "διάλογος" περὶ τοῦ κινήτρου τῆς θείας Ἐνανθρωπήσεως.

ἐκδ. «Ἔρεισμα» (Ἰ. Μ. Χρυσοποδαριτίσσης Πατρῶν),

σειρὰ: "Κολλυβαδικὴ Γραμματεία-2",

Ἀθῆναι, Ἀπρίλιος 2019

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὅταν ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον, ἠθέλησε νὰ τὸν προικίσῃ διὰ τῆς θεοειδοῦς ἐλευθερίας, παρέχων εἰς αὐτὸν τὴν δυνατότητα νὰ καταστῇ ὅμοιος Αὐτοῦ κατὰ χάριν. Ἔτσι, πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, ὁ Θεός, μέσα εἰς τὴν προαιωνιότητά Του, «προώρισε» τοὺς ἀνθρώπους νὰ γίνουν «σύμμορφοι τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ» (Ρωμ. η΄ 29). Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς Λόγος, ὁ Ὁποῖος εἶναι «εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου» (Κολ. α΄ 15), ἔγινεν ἄνθρωπος, διὰ νὰ εἰκονίζωμεν Ἐκεῖνον, νὰ ὁμοιάζωμεν μὲ Ἐκεῖνον καὶ νὰ Χριστομοιωθῶμεν.

Ἡ ἐν Χριστῷ θέωσις τοῦ προπτωτικοῦ Ἀδάμ, ὡς σκοπὸς τῆς Δημιουργίας καὶ πρωταρχικὸν κίνητρον τῆς θείας Ἐνανθρωπήσεως, δὲν φαίνεται νὰ ἀπησχόλησεν εὐρέως τὸ κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐθεωρήθη μᾶλλον ὅτι ἀνάγεται εἰς τὰ δόγματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα «ἐν ἀπολυπραγμονήτῳ καὶ ἀπεριεργάστῳ σιγῇ οἱ Πατέρες ἡμῶν ἐφύλαξαν, καλῶς ἐκεῖνο δεδιδαγμένοι, τῶν μυστηρίων τὸ σεμνὸν σιωπῇ διασῴζεσθαι».

Ἐν τούτοις, ὡς ἦτο ἀναμενόμενον, ἡ νηπτικὴ ἐνατένισις τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον «ἡ τῆς ἱερᾶς καὶ θεοποιοῦ ἀγάπης γνῶσις καὶ ἐργασία φιλοσοφεῖται· ἡ τῆς ὑψηλῆς Θεολογίας ἄπταιστος δόξα κρατύνεται· καὶ τὸ περὶ τῆς Οἰκονομίας τοῦ Λόγου μυστήριον εὐσεβῶς ἀναπτύσσεται» , συνεκινήθη ἰδιαιτέρως ἐκ τῆς ἀδιασαλεύτου προαιωνίου ἀγάπης τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ ὡμίλησεν ὀρθῶς περὶ τῆς ἀπροϋποθέτου Ἐνσαρκώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου.

Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης (†1809), καθ’ ὑπακοὴν πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κορίνθου, ἅγιον Μακάριον τὸν Νοταρᾶν (†1805), συνέταξε καὶ διεμόρφωσε τὴν Φιλοκαλίαν (1782). Ἡ θεοφώτιστος αὐτὴ Φιλοκαλία εἶναι μὲν ἕνα μακροσκελέστατο κείμενον κατ’ ἐρανισμὸν ἐκ πολλῶν νηπτικῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ἔχει συγκεκριμένο κίνητρον μὲ κεντρικὰ θέματα καὶ ἑνιαῖον χαρακτῆρα καὶ σκοπόν. Ἔτσι, ἡ Φιλοκαλία, ἡ ὁποία ἐν πολλοῖς ἐβασίσθη ἐπὶ τῆς θεολογίας τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, κατέστη ἡ θεμελιώδης ἔκφρασις τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὶς ρίζες τῆς Πατερικῆς παραδόσεως. Ὅμως ἡ ἐπιστροφὴ αὐτὴ ἀναφέρεται εἰς τὸν ὅλον ἄνθρωπον, διὸ καὶ σχετίζεται ἀμέσως, τόσον μὲ τὴν κατὰ πρᾶξιν ἄσκησι τῆς ἀρετῆς, ὅσον καὶ μὲ τὴν διατύπωσι τῆς πίστεως καὶ τὴν δογματικὴν ἀλήθειαν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου, ὁ ἅγιος Νικόδημος ὑπεστήριξε τὸ ἀπροϋπόθετον αὐτῆς. Εἶπε δηλαδὴ ὅτι, ἡ Ἐνανθρώπησις τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ δὲν ἦτο συνέπεια τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τῆς δημιουργίας του· διότι ὁ ἄνθρωπος, μόνον δι’ αὐτοῦ τοῦ τρόπου θὰ ἐλάμβανε τὴν δυνατότητα νὰ φθάσῃ εἰς τὴν θέωσιν.

Ὁ ἅγιος Νικόδημος ἐτόνισεν ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐνηνθρώπησεν ὄχι διὰ νὰ ἐξιλεώσῃ τὴν θείαν δικαιοσύνην, ὡς λέγουν οἱ Δυτικοί, ἀλλὰ διὰ νὰ θεώσῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐξ ἀγάπης καὶ φιλανθρωπίας. Ἔτσι γίνεται φανερὸν ὅτι ἡ θεία Ἐνανθρώπησις ἦτο τὸ «προηγούμενον» θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου.

Εἰς τὴν ὀρθὴν αὐτὴν θέσιν ἀντέδρασεν ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ὁ Πάριος (†1813), μὲ τὸν γνωστὸν αὐτοῦ ἀνεξήγητον τόνον. Εἰς τὴν ἐπιστολιμαίαν ἀντίρρησιν τοῦ ἐν Χίῳ ἱεροδιδασκάλου ἀπήντησεν ὁ ἀσκητὴς τῆς Καψάλας μὲ τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν εἰλικρίνειαν, ὁποὺ τὸν ἐχαρακτήριζαν πάντοτε. Ἡ ἀπάντησις αὐτὴ φανερώνει, διὰ μίαν εἰσέτι φοράν, ὅτι ὄντως ἦτο «τῶν δογμάτων τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τρόφιμος». Ἀντὶ οἱασδήποτε ἐπιδράσεως ἐκ τῆς ἀκμαζούσης τότε, καὶ εἰς τὴν καθ’ ἡμᾶς Ἀνατολήν, σχολαστικῆς θεολογίας, ὁ ἅγιος Νικόδημος, ὡς γνήσιος νηπτικὸς καὶ αὐθεντικὸς πατὴρ τῆς Φιλοκαλίας, ἐξηκολούθησε νὰ ὑπερασπίζεται τὴν ἀλήθειαν, ὅτι δηλαδὴ ἡ πτῶσις τοῦ Ἀδὰμ δὲν ἤλλαξε τὴν πάνσοφον προοπτικὴν τῆς ἀναλλοιώτου Βουλῆς τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ εἰς τοῦτο ἠκολούθησε τὸν ἅγιον Μάξιμον τὸν Ὁμολογητήν, ὁ ὁποῖος εἶχε διακηρύξει ὀρθῶς ὅτι, τὸ μυστήριον τῆς Ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀρχὴ ὅλων τῶν ὁδῶν τοῦ Κυρίου, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἀποβλέπων εἰς τὸν σκοπὸν αὐτόν, δηλαδὴ τὴν Ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ, ὁποὺ εἶναι τὸ τέλος τῆς Προνοίας Του καὶ ἡ ἀνακεφαλαίωσις ὅλης τῆς κτίσεως.

Ὅμως, δὲν εἶναι μόνον ἡ ὀρθότης τῆς ἀπαντήσεως. Ἡ ἀνταπόκρισις τοῦ ἁγίου Νικοδήμου πρὸς τὶς ἀντιρρήσεις καὶ τὶς ἀδικαιολόγητες μομφές, ὁποὺ τοῦ ἀπεδόθησαν «κρίμασιν οἷς μόνος Κύριος οἶδεν», φανερώνει τὴν ἐμπειρικήν, βιωματικὴν βεβαιότητά του διὰ τὴν θεολογικὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριξεν. Δίχως νὰ ἀφίσταται τῆς ὀρθότητος τῆς διδασκαλίας, ὡς ἄλλος Μέγας Βασίλειος ἢ Γρηγόριος Παλαμᾶς, εἶχε τὴν εὐχέρειαν νὰ προσαρμόζῃ τὴν διατύπωσιν τῆς θεολογίας του κατὰ τὶς ἀνάγκες τῶν περιστάσεων καὶ τῶν καιρῶν, πρὸς ἀποφυγὴν σκανδαλισμοῦ τῶν ἁπλουστέρων. Καὶ ὅλο τοῦτο, δίχως ποτὲ νὰ ἀναφερθῇ εἰς ὅσους προσωπικῶς, παλαιότερον καὶ τότε, τὸν ἐμέμφθησαν ἀδίκως, ἄνευ τῆς συνήθους συστολῆς καὶ ἀξιοπρεπείας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταστῇ ὁ ἴδιος λαμπρὸν παράδειγμα ἀντιμετωπίσεως ἀναλόγων περιπτώσεων.

Ἀσφαλῶς, ἦτο ἀνάγκη νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν θέσιν αὐτὴν ὁ Ἅγιος, ὄχι μόνον διὰ τὴν θεωρητικήν της ὀρθότητα, ἀλλά, κυρίως, διὰ τὴν βαθείαν καὶ στενὴν σχέσιν, ὁποὺ ἔχει μὲ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, θέτουσα τὸν πιστὸν ὄχι ἐνώπιον τῆς ἀνικανοποιήτου, κατὰ τοὺς Δυτικούς, θείας δικαιοσύνης, ἀλλ’ ἐνώπιον τῆς προαιωνίου ἀγάπης τοῦ Θεοῦ.

Αὐτὴν τὴν θείαν ἀγάπην, τὴν «κραταιὰν ὡς θάνατον» (Ἆσμ. Ἀσμ. η΄ 6), τὴν ὁποίαν οὔτε ἡ πτῶσις τοῦ Ἀδὰμ κατώρθωσε νὰ κλονίσῃ, διεκήρυξεν εἰς τὴν Ἀπολογίαν του,

ὡς μέγας Θεολόγος καὶ Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης.

Ἀρχιμανδρίτης Νικόδημος,

Ἱ. Μ. Παναγίας Χρυσοποδαριτίσσης – Νεζερῶν

(Πηγή καί ἠλ. στοιχειοθ. «Χριστιαν. Βιβλιογρ.»)